

Végh János

WILDE JÁNOS LEVELEZÉSÉBŐL
(1916–1919)PETROVICS ELEK, MELLER SIMON, POGÁNY KÁLMÁN¹

Az alább következő levelek bepillantást engednek a magyar művészettörténet néhány olyan alakjának 1916 és 1919 közötti életébe, akiket napjainkban is nagy tisztelettel emlegetünk. Minthogy Wilde János ez idő tájt gyakran tartózkodott Bécsben, ott készült doktori szigorlatára, a kapcsolat tartása sokszor csak posta útján volt lehetséges, így szerencsénkre az akkori, néha komolyabb, máskor aprócska problémák máig megőrződtek. Ő, mint annyi mindent, a hozzá intézett levelek egy részét is Budapesten élő testvére, Wilde Ferenc gondjaira bízta, akitől azután a Magyar Nemzeti Galéria Adattárába jutottak; két hivatalos iratot, amelyek egy Bécsben elintézendő ügyet készítettek elő, a Szépművészeti Múzeum Adattára őrzött meg. Ezek mellett egyetlen, tőle származó írás került a válogatásba, ez a MTA Művészettörténeti Intézetének Adattárában található. Az általa írt, a szélrózsa számos irányába szétszóródott válaszok összegyűjtése még nem történt meg. További gyűjtemények szisztematikus átfésülésétől újabb és újabb társaik felbukkanására számíthatunk.

Amikor Wilde Bécsben tartózkodott, kollégái pedig Budapesten, akkor is feltétlenül kapcsolatot kívántak tartani egymással. Kapcsolatuk ugyan közelinek mondható, de jól láthatóan betartották az úriemberek közötti udvarias távolságot. Ezt mutatja a magázódás, de a búcsúzáskor használt formulák is: „őszinte híve”, „igaz híve”, „szívből üdvözlí”, stb. (A múzeum igazgatója is így zárja a doktorátust még le sem tett fiatal kollégához írott leveleit. Az is a baráti hangnemet mutatja, hogy milyen kedvesen mentegetőzik, amikor egy harmadik személy, „Mellerné őnagysága” aggályoskodása miatt kellett küldenie egy bizonyos felesleges sürgető táviratot.) Maga a megfogalmazás hideg udvariasságot mutatónak látszhat, de a címzett egészségi állapotára való utalások, a görög érettségi elmaradása miatt érzett öröm meleg emberi viszonyról árulkodnak. Ha a címzett nem volna évtizeddel, sőt évtizedekkel fiatalabb náluk, most valószínűleg tegezõ leveleket olvashatnánk. Nyilván nem véletlen, hogy a csak kilenc évvel idősebb Pogány Kálmánnak már tegezve ír, és „Jancsi”-ként írja alá magát. A fiatal kolléga huzamos időt töltött Bécsben, abban a városban, amelyre a művelt magyarok mindig érdeklõdve figyeltek. Többször visszatér a kérdés, hogy hazajövet meséljen majd az ottani újdonságokról, és ezt ő bizonyosan vállalta is; Petrovics nyilván azért kérte a tájékoztatást Dvořák *Idealismus und Naturalismus* című cikkének megjelenéséről, mert

¹ A forrásközlést összeállította és bevezette Végh János, szerkesztette Körber Ágnes, közreműködött Bardoly István, Markója Csilla.

előző beszélgetéseik során olyanokat tudott meg Wildétől, ami felkeltette a figyelmét. (Ez egyébként Petrovics dicséretesen sokoldalú érdeklődését bizonyítja. Ő, aki inkább a kortársi vagy közelmúltbéli művészettel foglalkozott, képes örömmel várni egy késő gótikus művészeti problémát tárgyaló cikket.) Meller egyik leveléből arról szerezhetünk tudomást, hogy a múzeum milyen kedves nagyvonalúsággal támogatta a fiatal ösztöndíjas fénykép-megrendeléseit. Logikus volt, hogy Petrovics ismételten megkérte Bécsben elintézendő dolgokra Wildét, aki díjtalan gyakornokként már a Szépművészeti Múzeum állományába tartozott, és a múzeum közbenjárására magyar állami ösztöndíjat élvezett. Néha csak egy hagyaték révén a múzeumnak szánt kép átvétele a feladat, máskor meghatározott régiségkereskedőkhöz kell mennie vételre felajánlott képek megtekintése végett, de Mellertől egy olyan levelet is olvassunk, amelyik egy aukcióra küldi, ahol megadott művészek rajzait (tehát viszonylag kisebb értékű alkotásokat) lehetett vagy kellett vásárolnia. Ezek már többek voltak apró baráti szívességeknél, hiszen új képek beszerzése egy múzeum legambiciózusabb, de egyszersmind legkockázatosabb feladatai közé tartozik, és Petrovics maga is inkább a „szerző”, mint a „tudós” igazgatók közé tartozott. Nyilvánvaló, hogy adott esetben a döntő szó kimondását magának tartotta volna fenn („akkor elhozatnám Pestre” – olvassuk), de már az előzetes tapogatózások is felelősséggel jártak. Sokra becsülhette Wilde tehetségét, ha ilyesmit rábízott. A legkedvesebb, legközvetlenebb hangot ő ütötte meg leveleiben. Ismételten érdeklődik Wilde egészségéről, gratulál neki, biztatja, hogy pihenje ki magát. Még a Tanácsköztársaság bukása után írt levelében is olyan hangnemben ír, ami szinte meglepő az intézmény vezetőjétől egy olyan munkatárs irányában, aki az előző hónapokban folytatott tevékenysége miatt támadásoknak lehetett kitéve. Szemmel láthatóan mindenben igyekszik megkönnyíteni helyzetét: egészségének helyreállítását célzó szabadság kérését ajánlja, informálódást ígér az esedékes fizetés ügyében, és azzal búcsúzik, hogy „Önök... fő gondja legyen, hogy egészsége egészen helyreálljon”. Wilde egyébként újabb és újabb bécsi tartózkodásaival együtt még évekig a múzeum állományába tartozott, sőt kapcsolatuk ennél is tovább élt, hiszen az 1934-es Petrovics emlékkönyvnek is küldött egy cikket. (Ugyanakkor a Pogány Kálmánnak írt levélből azt is láthatjuk, hogy a Tanácsköztársaság idején milyen nagy mértékben részese volt a művészeti direktórium ügyeinek. Petrovicsra még rossz fényt is vethetett volna ez a hangsúlyozottan együtt érző, segítőkész hangvétel.) Wilde Jánost az olasz reneszánsz festőket vagy Michelangelo rajzait tárgyaló írásaiból ismerő érdeklődő nem kis meglepetést érezhet a Pogánynak írt levél láttán. Egy direktórium tag hangja ez, aki még a szakszervezettel szemben is bizalmatlan, és aki „ellenforradalmi” és „burzsuj” jelzőt akaszt a neki nem tetszőkre. Az ebben a levélben olvasható események és személynevek fontos tényanyagot szolgáltathatnak a korszak kutatói számára.

PETROVICS ELEKTŐL

1. 1916. december 1. távirat

Bitte legat licctmann² dringend besichtigen = petrovics 12 1³

2. 1916. december 6.⁴

Kedves Wilde úr,

Amit Dvořák munkájáról írt, nagyon érdekelt; bizonyára új és jelentékeny lesz, amint egyéb munkái is azok. Ugy-e szíves lesz majd figyelmeztetni a *Historische Zeitschrift*-nek azon számára, melyben a munka egy fejezete megjelenik.⁵

Én a bécsi kirándulás ünnep napjai után visszazökkentem az itthoni hétköznapi hangulatába; sok tennivaló, sok kis vesződés is, – de talán nem egészen hiában. A modern plasztika felállítása foglalkoztat most különösen; nem hálás, de elkerülhetetlen feladat (az antikéval Hekler már elkészült).⁶ Évkönyv, vételek és egyebek is adnak dolgot (az egyebek, sajnos, kelleténél többet). Egészségem különben meglehetősen jó. Reményelem, az Öné is. Ez a kérdés az Ön korában különösen fontos és ezt egyre szem előtt kell tartania. Örvendek, hogy a görög érettségítől megszabadult; csak veszteséget jelentett volna időben és költségekben.

Meller vasárnap szerencsésen megérkezett; érdekes dolgokat beszélt Münchenről s néhány érdekes dolgot küldetett is, amelyeket látni fog majd itthon. Sajnáltam, hogy azzal a sürgönnyel fel kellett zaklatnom; azonban Mellerné öngagságát nem tudtam meggyőzni aggodalmi alaptalanságáról, bármennyire erőlködtem és sürgönyözni kellett Önnek, hogy némiképpen megnyugodjék. – Karácsonyra örömmel várjuk. – Van-e híre Pogányról? Nekem már rég nincs; nagyon szeretnék valami megnyugtatót hallani felőle.⁷ – Az is igen érdekelt, amit a Nemes képéről Münchenből írtak. Az itteni kételkedő, sőt tagadó vélemények ellenére is azt hiszem, T.nak túlnyomó része van a képben.⁸ Az Altdorfer Madonna valószínűleg marad, s van

² Kérem a Licctmann[Lichtmann] hagyatékot sürgősen megnézni. Ld. a 10. számú jegyzetet, továbbiakban az 1917. július 23-i magyar, illetve német nyelvű meghatalmazást.

³ MNG Adattár, 20151/1979/Petrovics Elek levelei – jelzet nélkül.

⁴ MNG Adattár, 20151/1979/198.

⁵ Az említett cikk csak később jelent meg. *Idealismus und Naturalismus in der gotischen Skulptur und Malerei. Historische Zeitschrift*, 119. 1919. 1–62., 185–246.

⁶ Hekler Antal (1882–1940) régész, művészettörténész, 1911–1940 között a Budapesti (utóbb Pázmány Péter) Tudományegyetem művészettörténeti tanszékének tanára. 1914–1919 között – megszakításokkal – az antik szobrászati gyűjtemény vezetőjeként a Szépművészeti Múzeum alkalmazásában állt. Petrovics Elek éppen az antik szobrászati kiállítás megrendezésére hivatkozva kérte felmentését a katonai szolgálat alól.

⁷ Pogány Kálmán (1882–1951) művészettörténész. 1908–1920 között a Szépművészeti Múzeum munkatársa. Frontszolgálatára elhúzódtak, nyilván emiatt aggódtak kollegái. Négy évig volt az első világháborúban a fronton, és a direktóriumából is azért vált ki, hogy a Tanácsköztársaság hadseregében harcoljon.

⁸ Nemes Marcell (1866–1930) műgyűjtő. A következő mondatban említett kép az ő gyűjteményéből való. „T.nak túlnyomó része van a képben” – Minden bizonnyal egy Tiziano modorában készült festményről van szó, melynek sajátkezeségéről akkoriban élénk viták folyhattak. Talán az a „La Fede” vagy a „Vénusz a tükörrel” (a Térey Gábor által ellenjegyzett műtárgylistán mindkettő „Tiziano után”

egy jelentékeny Trübner is itt (76-ból),⁹ – de ezeket nemsokára úgyis látni fogja.¹⁰
Minden jót! Szívből üdvözlí

Őszinte híve

XII. 6.

Petrovics Elek

3. 1917. július 15.¹¹

Kedves Wilde úr

Tegnap este érkeztem haza. Itt találtam levelét a bizonyítvánnyal, most majd rendbe hozom a dolgot.

Még egyre kérem: ha letette vizsgáját, kérem, nézzen be a Hotel Imperialba *Bachstitz*¹² műkereskedőhöz, aki ott van szállva. Azt írja, hogy egy igen kvalitásos Ribot-ja van egyebek között.¹³ Én azt a levelet, amelyben megírja, hogy miye van, elutazásom előtt sehol sem találtam, és csak ma bukkantam rá véletlenül; ezért nem mentem el hozzá Bécsben. Ne is említse neki, kérem, hogy Bécsben voltam. Legyen szíves, nézze meg a Ribot-ját. Ha kiváló jó, akkor elhozatnám Pestre (feltéve, hogy nem kér érte vadító árat. Ribot-nak, ha igen jó is, 10–14.000-nál nem lehet magasabb az ára ma sem, azt hiszem). Aztán pedig jöjjön haza, hogy pihenjen és gyarapodjék.

Szívből üdvözlí és várja igaz híve

Vasárnap

Petrovics Elek

4. 1917. július 20.¹⁴

Kedves Wilde úr,

A Lichtman-féle hagyaték¹⁵ átvételének nagy horderejű kérdésében még nem intézkedtem azért, mert – mint látom az iratokból – a kép után 80 k [Korona]

megjelöléssel), amelyek a Nemes-féle gyűjteményből Münchenbe kerültek. Ld. Németh István: Önzetlen adomány vagy egészséges kompromisszum? Néhány adalék egy Greco-kép ajándékozásának hátteréhez. *A Szépművészeti Múzeum Közleményei*. 97. 2002. 191.: 24. jegyzet.

⁹ Wilhelm Trübner (1851–1917) német festő Wilhelm Leibl köréből.

¹⁰ Albrecht Altdorfer: *Madonna* című képének leltári száma a Szépművészeti Múzeumban, 5119.

¹¹ MNG Adattár, 20151/1979/218.

¹² Kurt Walter Bachstitz (1882–1949) német-osztrák műkereskedő.

¹³ Theodule Ribot: *Megkopasztott szárnyas* című képének leltári száma a Szépművészeti Múzeumban: 457. B.

¹⁴ MNG Adattár, 20151/1979/201.

¹⁵ Lichtmann Jakab (1835–1917) műgyűjtő, a bécsi Rothschild bank tisztviselője. Gyűjteményének egy részét a Magyar Nemzeti Múzeumra hagyta.

illetéket kell lefizetnünk, s nem tudom, így is érdemes-e a dolgot átvenni? Írtam az ügyvédnek, hogy én kedden Bécsben leszek, s akkor elintézem a dolgot, ha pedig nem lennék ott, akkor Önnek küldök felhatalmazást. Azt hiszem, addig várhatnak velem, mert a lakás csak aug.-ra kiadó.

A Lastman-t várom,¹⁶ igen örültem, hogy rendbe jött a dolog. Remélve hogy pár nap múlva láthatom, szívből üdvözlöm. Híve

VII. 20.

Petrovics Elek

U. i. Ügyét az ügyosztály már elintézte, s csak referálásra vár az államtitkárnál; reményelem, nem fog megakadni a dolog.

5. 1917. július 23.¹⁷

Kedves Wilde úr,

Bécsi utam – ebben a vonatkozásomban igazán a végzet üldöz – megint bizonytalanná vált. Így intézkedem, hogy Ön egy meghatalmazást kapjon a Lichtmann-féle kép átvételére. Ezt egyszerűség kedvéért, nehogy kérdések és komplikációk támadjanak, a Nemzeti Múzeum igazgatója írja alá. Peregrinyt¹⁸ kértem, hogy menjen át a N[emzeti] M[úzeum]ba, s ő küldi el majd a meghatalmazást (még ma). A 80 k-t [Koronát] is elküldjük. – Legyen szíves tehát az ügyvédet felkeresni, a képet átvenni és aztán magával hozni.

Továbbá erre is kérem: a Weihburggasse és a Seilerstrasse sarkán Pick antiquariusnál, azt hallom, egy életnagyságú Donát János-féle női arckép van.¹⁹ Legyen szíves ezt megnézni. Ismeri a mi kis Donátunkat; ha ezek mellett is kívánatosnak látszik a kép, akkor jó lenne elküldetni. *Előbb* azonban írja meg, kérem, milyen. Levelét utánam küldik. Az is lényeges, hogy melyik évből való; reánk nézve fontosabb a kép, ha már D[onát]. magyarországi működése alatt (1810 után) készült. – Azt hallom,

¹⁶ Peter Pietersz Lastman: *Az angyal és Tóbiás a hallal* című képéről van szó. Ld.: 28. jegyzet.

¹⁷ MNG Adattár, 20151/1979/200.

¹⁸ Peregriny János (1853–1924) író, 1919-es nyugdíjba meneteléig a Szépművészeti Múzeum titkára.

¹⁹ Ignaz Pick. Üzletének címe 1914-ig Landgerichtshofstrasse 20., nyilván a nem sokkal azelőtt bekövetkezett címváltozás miatt kellett közölni az újat. Donát János (1744–1830) festő. A Magyar Nemzeti Galériában két női arcképe is van, ltsz. 4956, illetve 5001. Ezek egyike lehet az itt említett festmény. Az Országos Magyar Szépművészeti Múzeum kiállítási katalógusában (*Az új szerzemények kiállítása (1914–1917)*. 4. kiad. Budapest, 1917.) a 6. oldalon az 1. és 5. sz. alatt Donát Jánostól két női arckép szerepel, a beszerzési év mindkettőnél 1916, eszerint bármelyik lehet a levélben említett mű. A második melletti érv lehetne, hogy jelzése „Donát 1816”, hiszen Petrovics határozottan 1810 utánit kért, de ehhez a „Zenker Terézia arcképe” cím van írva, viszont a Nemzeti Galéria Donát leltári kartonjainak egyikén sem olvasható az ábrázolt neve.

3000 k-t [Koronát] kérnek érte, de ez iránt is kérdés intézendő. Sokszor üdvözli igaz híve

Bp. VII. 23

P.

6. 1917. július 23. Két hivatalos irat a Lichtmann-képpel kapcsolatban.²⁰

1. Tájékoztató:

Tekintetes

Dr. Wilde János úrnak

Wien

Az igazgató úr ő Méltóságának meghagyására idecsatoltan küldöm:

a) a Nemz. Múzeum meghatalmazását egy festmény átvételére vonatkozólag;

b) a 80 (nyolcvan) Kát[Koronát] az örökösödési illeték kifizetésére.

Kérem tehát legyen szíves dr. Wilh. Pappenheim (Wien I. Hegelgasse 4) útján a J. Lichtmann-féle hagyatékából a meghatalmazásában megjelölt festményt, az illeték kifizetése után átvenni.

A nevezett ügyvéd urat a Nemzeti Múzeum igazgatósága a meghatalmazásról a mai napon már értesítette.

Kiváló tisztelettel

Budapesten 1917. július 23.

Peregriny

2. Meghatalmazás:

Vollmacht.

Gefertigte Direktion erteilt hiemit dem Herrn cand. phil. Johann Wilde die Vollmacht des durch den verstorbenen Herrn Jakob Lichtmann der Gemaelde-Galerie des Ungarischen National Museums vermachte Bild von G. van Haanem²¹ zu übernehmen und die Übernahme rechtsgültig zu bestaetigen.

Budapest, den 23. Juli, 1917.

Die Direktion des Ung. National Museums:

Fejérpataky

kön. ung. Hofrat.²²

²⁰ Szépművészeti Múzeum Könyvtára, Adattár, Wilde János hagyatéka, ltsz.: 12473=00070753. (SzM, Irattár, 1917/605. és MNM, Irattár, 1917/849.)

²¹ Georg Gills van Haanen (1807-1879) holland festő és grafikus. A levélben a név helytelenül Haanemként szerepel.

²² Meghatalmazás. Alulírott igazgatóság ezennel meghatalmazza Wilde János cand. phil. urat, hogy G.

7. 1917. július 24.²³

Kedves Wilde úr

Midőn utoljára beszélünk elfelejtettem megkérni valamire; most teszem ezt meg tehát.

F. Malota²⁴ antiquarius (Wiedener Hauptstr.²⁵ 22.) ápr. közepén 3 képet ajánlott vételre: 1) ein grosses Bild von Caravaggio „Die Versuchung des hl. Antonius”, 2) ein prachtvolles Männerporträt von Piazzetta 3) eine signierte „Landschaft von Chintreuil.” – Legyen szíves benézni oda s megírni, hogy miféle dolgokról van szó? Májusban aztán, ha Bécsbe megyek, én is megnézném, ha érdemes. – (Az ú. n. Piazzetta azt gyanítom, a Jánosi-féle gyűjteményből²⁶ való, s valószínűleg egy osztrák vagy német festő műve.) – Szívesen üdvözli

igaz híve

Petrovics

8. 1917. augusztus 19.²⁷

Kedves Wilde Úr

Nem tudom, megkapta-e múltkori kártyámat, melyet Fonyódról írtam (több onnan írt levelem elkallódott). Azon írtam, hogy a Lichtmann-féle kép ügyében intézkedtem. Azóta a lemondó nyilatkozat el is ment Bécsbe; a 80 k-t [Koronát] szíveskedjék majd hazajötte után visszaadni, ha még el nem küldte.

A Lastman-kép megérkezett, s a múltkor, midőn Fonyódról idejövet egy fél napig Pesten időztem, megnéztem azt.²⁸ A kép jó s megszerzése kívánatos, különösen ma, mikor a régi piacnak ránk nézve hozzáférhető része (úgy látszik, már a német piac

van Haanennek az elhunyt Jacob Lichtmann úr által a Magyar Nemzeti Múzeum Képtárára hagyott festményét átvegye és az átvételt jogérvényesen igazolja. Budapest, 1917. július 23. A Magyar Nemzeti Múzeum igazgatósága. Fejérpataky m. kir. udvari tanácsos. – Fejérpataky László (1857–1923) történész, 1915–1923 között volt a Nemzeti Múzeum igazgatója. Az ő aláírására azért volt szükség, mert az örökhangó a Magyar Nemzeti Múzeum Képtárát jelölte meg kedvezményezettként.

²³ MNG Adattár, 20151/1979/202.

²⁴ Franz Malota antikvárius és régiségkereskedő.

²⁵ Bécs, IV. Wiedener Hauptstrasse 22., Malota üzletének székhelye.

²⁶ Minden bizonnyal Jánossy Béla ügyvéd és műgyűjtő (?–1912), aki egyébként inkább a nagybányai művészek alkotásai iránti érdeklődéséről ismert. Géber Antal *Magyar gyűjtők* című kéziratos tanulmányában (Szépművészeti Múzeum Könyvtára) a 342. oldalon külön kiemeli, hogy külföldi festőktől számos durva hamisítvány volt tulajdonában.

²⁷ MNG Adattár, 20151/1979/213.

²⁸ Peter Pietersz. Lastman *Az angyal és Tóbiás a hallal* című képének leltári száma a Szépművészeti Múzeumban: 5152.

sem az) olyan kicsiny és szegény. Én proponálni fogom a kép megvételét, ha visszamentem, de a dolog nem fog nagyon hamar dűlőre jutni, már csak azért sem, mert egyelőre csak okt. 1.-ig szól az indemnity²⁹ s az erre az időre eső pénzt már kiadtuk az Altdorfer-Madonna II. részletére. Én írtam ma Artariának; azt hiszem, ő nyugodt lehet, s nincs oka türelmetlenkedni.³⁰

A Donát-kép megvan-e még? Reményem, nemsokára megláthatom; amit sajnállok, az az, hogy Önt már nem fogom Bécsben találni!

Reményem, jól van. A pénzről szóló nyugtát, melyen egyuttal a Kunczénak szóló meghatalmazás is rajta volt, még Fonyódról láttamozva Pestre küldtem; azóta, reményem, rendben van minden.

Én 24.-én végleg visszamegyek Pestre. Minden jót, szívből üdvözli őszinte híve
VIII. 19

Petrovics Elek

Mégis jó lenne, ha szíves lenne benézni Artaria-hoz, s megnézni, milyen a helyzet, nem kell-e esetleg csakugyan sietni a vétellel?

9. 1919. szeptember 25.³¹

Kedves Wilde úr

Sorait megkaptam. A múzeumnak a románokkal való viszonyában nincs különösebb változás. Mióta a „leltározást” végző két úr eltávozott, a mi múzeumunkkal szemben nem tettek semmiféle lépést. Több jel arra mutat, hogy a veszély inkább kisebbedett. Persze, teljes megnyugvás addig nem lehetséges, amíg ki nem vonulnak a megszálló csapatok. Meglehetősen nyugodtak lehetünk ellenben az olaszok felől; tíz nappal ezelőtt itt járt Bécsből egy „ispettore reale monumenti d’arte”, a bécsi katonai missio tagja, aki sok jóakaratot mutatott, s akinek nyilatkozataiból az látszott, hogy az olaszok tőlünk semmit sem fognak követelni.

Szabadsága ügyében beszéltem Nagy min. tanácsos úrral. Szabadság kérése kívánatos. Az előterjesztést én megteszem a küldött orvosi igazolvány bemutatása mellett; külön kérvényt nem szükséges küldenie. Fizetésének ügye hogyan áll, magam sem tudom. Megbízta Schillert,³² hogy állapítsa meg, vajon utalványozták-e aug. 1.-től fizetését itt, a múzeumnál, azonban máig még nem kaptam választ. Mindenesetre utánajárunk a dolognak.

Bárány min. biztos úr³³ vége felé jár a dolgának, s azt hiszem, egy-két héten belül eldőlnék a kérdések. Én bizony meglehetősen fáradt vagyok, s hogy jól végezhessem

²⁹ Szó szerint garantált pénzósszeg, itt vásárlásra fordítható keret.

³⁰ Artaria - nagy tekintélynek örvendő zenei kiadó és műkereskedés Bécsben, Kohlmarkt 9.

³¹ MNG Adattár, 20151/1979/222.

³² Schiller Rezső „beosztott számtiszt” a Szépművészeti Múzeum titkárságán.

³³ Dr. Bárány Gerő (1878–1939) jogász, jogfilozófus. 1900–1935 között a Vallás- és Közoktatásügyi

dolgaimat, nagy szükségem lenne legalább egy kis időre minden abbahagyására, de éppen most olyanok a viszonyok, hogy rövid időre sem mehetek el nyugodtan sehová, s így csak tengődöm tovább s várom – mióta várom már – a nyugodtabb és biztatóbb időt. Önnek minden esetre fő gondja legyen, hogy egészsége egészen helyreálljon, – minden egyébről majd beszélünk aztán.³⁴ Jó egészséget s szívesen üdvözli híve

919. IX. 25.

Petrovics Elek

MELLER SIMONTÓL

1. 1917. január 18.³⁵

Kedves Wilde Úr!

Hétfőn január 22-én kezdődik egy grafikai aukció Kendénéél³⁶ (Kärtnerstrasse 4., Mezzanin) melyen magyar rajzok is szerepelnek. Legyen szíves nézze meg, és ha van köztük jó, és nem lennének túl drágák, vegyen belőlük a múzeum részére. Kb. 500 kor. [Korona] határán belül. Speciálisan érdekelne a Bencúr [sic] karrikatura, szóba jöhet még a Böhm Pál, Margitay, Mesterházy, Mészöly, Neogrady, Pap, Tahi, Vágó. – Liezenmayer [sic] nem, mert már nagyon sok van.³⁷

Szívből üdvözli

Meller

Persze – a Bencuron [!] kívül – csak artisztikus rajzok! Iseri a tendenciánkat, rossz mesterek jó korai munkái!

2. 1917. május 23.³⁸

Minisztérium tisztviselője. Tagja volt a múzeumi alkalmazottak tanácsköztársasági szerepét megítélő bizottságnak.

³⁴ Figyelemre méltó, hogy milyen hangon ír a Tanácsköztársaság idején kifejtett tevékenysége miatt nehéz helyzetbe került ifjú kollégának. Ehhez hasonlót láthatunk Pogány Kálmán esetében is. Szabó Júlia: Pogány Kálmán, művészettörténetünk elfelejtett alakja. [1973] In: Szabó Júlia: *Utak és tanulságok. Válogatott művészettörténeti tanulmányok és kritikák*. Sajtó alá rend. Marosi Ernő. Budapest, 2014. 474.: 15. jegyzet.

³⁵ MNG Adattár, 20151/1979/238.

³⁶ Albert Kende bécsi műkereskedő.

³⁷ Bencúr, helyesen Benczúr Gyula (1844–1920) festő, Böhm Pál (1839–1905) festő, Margitay Tihamér (1859–1922) festő, Mesterházy Kálmán (1857–1989) festő, Mészöly Géza (1844–1887) festő, Neogrady, helyesen Neogrady Antal (1861–1942) festő, Pap Henrik (1864–1910) festő, Tahi Antal (1855–1902) festő, Vágó Pál (1853–1928) festő, Liezenmayer, helyesen Liezen-Mayer Sándor (1839–1898) festő.

³⁸ MNG Adattár, 20151/1979/239.

Kedves Wilde úr!

Az új szerzemények kiállítása annyira elfoglalta és kimerítette Petrovicsot, hogy csak ma beszélhettem vele komolyan az Ön ügyeiről.

A mi a fotográfiákat illeti, ő belemegy abba, hogy Ön mindent megrendeljen, amire szüksége van, a Szépm. Múzeum nevében, s a számlákat ide utasítsa. Én azt mondtam, hogy ez ca. 300 kr. költséget jelent; de esetleges túllépés sem baj. A levonatokat persze a leltározás végett a gyűjteménybe is be kellene küldeni; Ön tehát minden főlvételtől 2 levonatot kér; az egyiket megtartja, a másikat beküldi a gyűjteménynek.

A második félévi ösztöndíj folyósításának sincs akadálya; P[etrovics] fel fogja terjeszteni.

Szívből üdvözlí

Meller Simon

POGÁNY KÁLMÁNNAK

Keltezés nélkül. A tartalomtól kikövetkeztethetően 1919 májusának utolsó napjaiban íródhatott.³⁹

Kedves Kálmán,

a direktórium kettős válság előtt áll. Berény már menti a bőrét: ép most kaptuk meg a lemondó levelét - holott az egyik válság oka az ő árulása.⁴⁰ Állandóan a szakszervezet erősítésén dolgozott, s legutóbb, mikor a kataszter kérdése aktuálisra vált, kijelentette, hogy csak a szakszervezettel *együtt* hajlandó dolgozni. Mi akkor, arra gondolván, milyen odíózus volna a direktórium többi tagjaira, ha az egyik tag éppen ebben a kérdésben ítéli el a felfogásukat és lemondásával az ellenfeleinknek juttat nagy morális előnyt, belementünk abba a kompromisszumba, hogy a kataszter *előkészítő* munkáját: a szelekciót végezzék a szakszervezet emberei Berény irányítása és ellenőrzése mellett (míg a kategóriákba sorolást a direktórium végzi a szakszervezet általunk kiválasztott két tagjának - Pór, Réti⁴¹ - bevonásával). Mármost ebbe a munkába a burzsuj és ellenforradalmi sz[ak]szerv.[ezet] úgy fogott bele, hogy azoknak a listájába, akiktől kérdéses, hogy művészek-e és akiktől ennek elbírálására képeket kérnek be, Lampérthot is kiírták Berény beleegyezésével.⁴² Ezt meri már a

³⁹ MTA BTK Művészettörténeti Intézet MKCs-C-103/66/1. - A levél háttéréről ld. jelen számunkban: Bardoly István: *Adalékok Wilde János élettörténetéhez és tevékenységéhez 1918-1922*: 1919. május 20.

⁴⁰ Berény Róbert (1887-1953) festő.

⁴¹ Pór Bertalan (1880-1964) festő, Réti István (1872-1945) festő.

⁴² Nemes Lampérth József (1891-1924) festő. A „kiírták” kifejezést ma a „felvették” értelmében használjuk.

szakszervezet - Dudits Andorok, Szlányi Lajosok és Herman Lipótok⁴³ - azzal a művésszel szemben, akit mi a festőszakosztály tagjává és a proletárműhely egyik vezetőjévé tettünk meg, s akitől legutóbb 11 ezer K. értékben vásároltunk műveket, amely összeget egyébként a mi utalványunkra a szakszervezet fizetett ki neki. Mi és Fogarasi,⁴⁴ aki részt vett ezen ügy letárgyalásában, szükségesnek tartjuk, hogy a sötétek elégtételt adjanak és ezentúl rövidebb pórázra kerüljenek. Berény ezért lemondott. Kérdés már most, hogy az így megerősödött szakszervezettel eredménnyel fogunk-e tudni harcolni.

A másik alapja a válságnak a mellékelt cédula, melynek eredetijét tegnap küldte Kunfi Fogarasinak, aki az ügyet egész korrektül rögtön hozzánk továbbította.⁴⁵ Mi tegnap d. u. még Berénnyel együtt megszövegeztünk és aláírtunk egy véleményt Bíró Mihály teljes untauglichságáról, kijelentve szóval, hogy ha Kunfi mégis kinevezi őt, mindannyian lemondunk.⁴⁶ Fogarasi, aki ma továbbítja ezt, a maga részéről hozzáteszi, hogy ez esetben ő sem vállalhatja Lukács helyettesítését s ezt közölte táviratban L[ukács]csal.⁴⁷ Most várjuk, mit mer Kunfi (Kunnak biztosan semmi köze nincs a dologhoz).⁴⁸

Végül: Antal minden áron el akar menni Oroszországba.⁴⁹ Jelenleg azonban igen rosszul áll az útlevél ügye, lehet hogy semmi sem lesz a dologból. Privát bajok - úgy látszik *elsősorban* ilyenek - készítenek erre. De azért biztos, hogy a felelősség súlyát is nagyon érzi és ez is együttható tényező.

Egyszóval: csak akkor volnánk nyugodtak, ha Te itt volnál. Így nem tudom, nem

⁴³ Dudits Andor (1866-1944) festő, Szlányi Lajos (1869-1949) festő, Herman Lipót (1884-1972) festő.

⁴⁴ Fogarasi Béla (1891-1959) filozófus. Az első világháború előtti polgári radikálisból kommunistává válik, a Tanácsköztársaság idején a Közoktatási Népbiztosság egyik vezető tisztviselője lesz. Emigrációból hazatért (1945) után a filozófiai oktatás és tudományos kutatás egyik fő irányítója.

⁴⁵ Az említett cédula elveszett. Kunfi Zsigmond (1879-1929) politikus, 1907-1915 között a Szociáldemokrata Párt vezetőségi tagja, a centrista irányzat követője. A Tanácsköztársaság idején közoktatásügyi népbiztos, bár ellenezte a proletárdiktatúrát; 1919 júniusában le is mond, majd emigrál.

⁴⁶ Bíró Mihály (1886-1948) festő, grafikus; untauglichság - alkalmatlanság (német).

⁴⁷ Lukács György (1885-1971) filozófus, esztéta. A Vasárnapi Kör vezető alakjaként jelentős hatást gyakorolt több művészettörténész, így Tolnay Károly, Antal Frigyes gondolkodására is. A 20. század elejének polgári radikális gondolkodójából 1918-ban a Kommunisták Magyarországi Pártjának tagja, majd helyettes népbiztos lett, emiatt emigrálnia kellett. 1945-ben hazatért.

⁴⁸ Kun Béla (1886-1938) politikus, a Kommunisták Magyarországi Pártjának egyik fő szervezője, a Tanácsköztársaság idején a tényleges hatalom legfőbb gyakorlója. 1920-tól Moszkvában élt, a Komintern vezetőinek egyike volt. 1937-ben kivégezték.

⁴⁹ Antal Frigyes (1887-1954) művészettörténész. 1914-1916 között a Szépművészeti Múzeumban dolgozott, a Tanácsköztársaság alatti szereplése miatt Bécsbe emigrált, majd firenzei és berlini évek után 1933-ban Londonban telepedett le. A firenzei festészetről írott könyvében (magyarul *A firenzei festészet és társadalmi háttere. A polgári köztársaság Cosimo de' Medici hatalomra jutása előtt, a XIV. és kora XV. század.* Budapest, 1986) és más írásaiban (válogatás magyarul: *Stílustörténet - kortörténet.* Budapest, 1979) a művészet társadalmi meghatározottságát kívánta bizonyítani.

lesz-e hamar végünk. De egyelőre dolgozunk tovább, sőt nagyon sokat is végzünk, mert „Így kívánja a proletárbecsület”. Berény helyére egyhangúan Pórt szeretnénk meghívni; őt tartjuk az egyetlen intranszigen embernek. Te hozzájárulsz?

Szeretettel ölel

Jancsi